

Nr. 1, vol. 1.

1937

ŽVAIGŽDĖ - The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 351 RICHMOND STREET, PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50c.

Vasaris m. -- February, 1937

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1919.

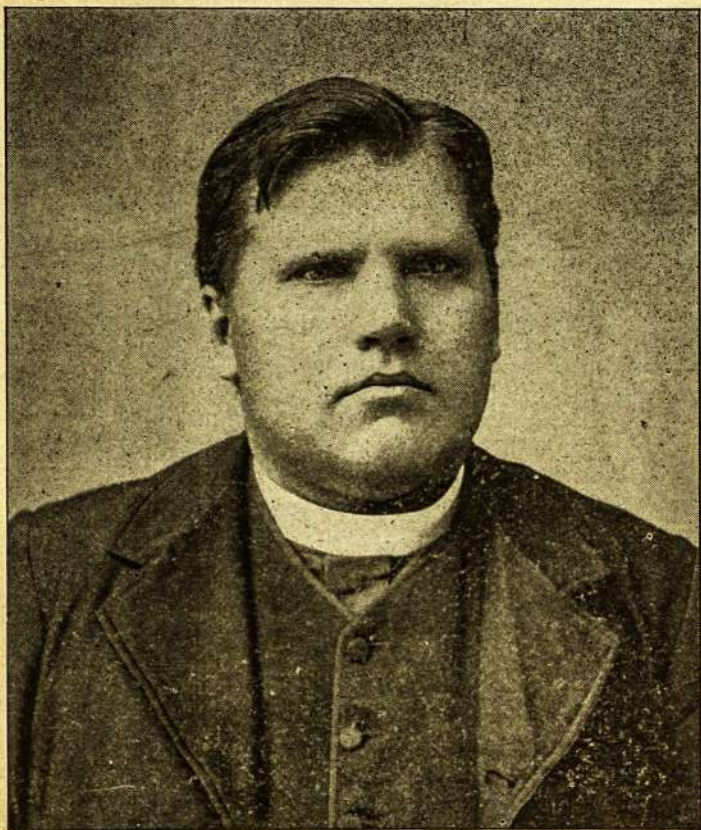
„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ“. Tris metus ėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Žvaigždės“ knygy kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

VASARIS M. — FEBRUARY 1937 M.

Didžių Amerikos lietuvių organizatorių kunigu
— Aleksandro Burbos ir Juozo Zebrio atminčiai
ši veikalą dedikuojame.

Lietuvos
Nacionalinė
M. Mažvydo
biblioteka

Kun. Al. Burba.

Kun. Juoz. Žebriš.

Šiame „Žvaigždės“ numeryje pradedama spaudinti kun. A. Miluko ilgesnį raštą apie mūsų išeivijos pirmas tris metų dešimtis — 30 Metų Išeivijoje (1868—1898). Pirmame tome, kuriame keliolikos skyrių smulkmenišką turinį rasite ant 9—12 puslapių, tilps aprašymai mūsų naujokynų susikurimo. Kituose tomuose bus aprašyta kultūros darbuotojų ir draugijų veikla.

Visų, kurie turi kokius dokumentus, nušviečiančius Amerikos lietuvių organizacijų ar kultūrinį veikimą, prašome pasidalinti žiniomis. Kad veikalas išeitų kiek galima tobulesnis, reikalinga ir šviesesnių tėvynmeilių — prenumeratorių finansinė pagalba.

Iš kaho užsimokėjusių prenumeratą (5 dol.) vardus skelbsime kaipo bendraleidėjų ir atsilyginsime su jais knygomis.

Žvaigždės Redakcija.

PIRMOJO TOMO INTALPA.

I. Išeivijos pradžia. „Lietuviai Amerikoje“ knygoje klaidingų žinių priežastis. Kun. Strupinskas. Ateivių vargai pasak „Aušros“ korespondentų. 1903 m. „Varpe“ Dr. Šliupas apie savo vargus. „Pittstono Lietuvių Istorija“ apie lietuvius Pensylvanijos miesteliuose.

II. Organizuotės pradžia. Kunigų Končiaus ir Juškevičiaus vargai su lenkais bendroje Shamokino parapijoje. Šenadorio lietuvių šv. Kazimiero parapija. „Gazeta Lietuviška“ ir „Aušra“ apie šenadoriečių vaidus ir bylas su lenkais ir lenkininkais prasidėjusius 1877 metais Brolis Augustinas susipratusių lietuvių vadas ir tautinės sąmonės palaikytojas. New Yorko (1881-4) ir Brooklyno (1882) bendrose parapijose įvykiai sustiprina lietuvių tautinį susipratimą.

III. Atsiskyrimo nuo lenkų pradžia (1877). Brolis Augustinas. Związek'o Narodowy užnertos rezginės. „Lietuviškų, lenkiškų ir žydiškų socialistų mitingas“. Brolio Augustino veikla, Bačkausko propaganda ir Laisvoji Mintis. Brolis Augustinas „Wienibės Lietuwninkų“ remėjas (1886 m.) suerzina „Lietuviškąjį Balsą“. Brolio Augustino obalsis.

IV. Kun. A. Burba 1889 m. apie pirmąsias parapijas. Brooklyno šv. Jurgio parapija ir jos iširimas. „Wienibės Lietuwninkų“ ir „Lietuvių Amerikoje“ autorius apie Lietuvos Mylėtojus šv. Jurgio parapijoje. Parapijos: Mahanoy City, Pa., Pittston, Pa ir Baltimore, Md. Plymouth'o parapijos įsikurimas. Freelando ir Hazletono bendros su lenkais parapijos.

V. Bendros lietuvių su lenkais parapijos: Shamokine ir Shenandoah, Pensylvanijoje, taipgi New Yorke ir Brooklyne. Pirmos grynai lietuviškos parapijos Pittstone, Mahanoy City, Pensylvanijoje. Kun. A. Burbos raštas (1889 m.) apie pirmąsias keturias lietuvių parapijas Amerikoje. "Asz ir Lietuva" brošūros liudijimas, juog lietuviai "atsimetė nuog lenkų" senai, dar prieš J. šliupo atsiradimą. Brošudoje "Lietuviai! Ar gerais keliais žengiame priekyn" virš minėtas J. šliupas parodo tikroje šviesoje savo nepasisekusią veiklą New Yorke 1885 ir 1886 metais "sutverti lietuvišką bažnyčią, paremtą ne ant Romos dogmatų" ir tt. (p. 44). "Pittstono Lietuvių Istorija" apie pirmosios parapijos pradžia. Knygnešio Andriaus Tepliušio veikla Pittstone ir visose Amerikos lietuvių naujokynėse. A. Tepliušio ir jo bičiulių sveika įtaka "Wienibei Lietuwninkų," savaitraščiui, pasiryžusiam eiti lenkų propagandistų nurodytais keliais. Tepliušis su waterburiečiu Danisevičium ir čikagiškiu Dr. Kasakausku užkerta kelius "Wienibės Lietuwninkų" leidėjų ir redakcijos lenkomaniškai propagandai kuriamajame "Susivienijimo Lietuviškų Katalikiškų Draugysčių" suvažiavime. Ta organizacija atsisotoja ant grynai tautinių pamatų. Pittstoniečių lietuvių vargai.

VI. Pittstoniečiai lietuviai, susiburę į šv. Kazimiero draugiją, rupinasi savo parapijos įkurimu. Gavę vyskupo leidimą, jie dar įregistruoja (įkorporuoja) savąją šv. Kazimiero parapiją Pensylvanijos valstybės įstaigo-se. Susivienijimo visų Lietuwninkų, balsiečių, J. šliupo šalininkų įkurto, šermenys Pittstone. Pataisymas klaidingų žinių kada-ne-kada ir kur-ne-kur skelbiamų apie tą organizaciją. Pašventinimas Pittstono lietuvių bažnyčios rusies—laikinosios bažnyčios ir kun. A. Burbos globa. Chicagon išvykusio kun. Jurgio Kolesinsko vieton vyskupas paskiria kun. Juozą Zlatožinską klebonu. šito kunigo veikla anų dienų laikraštijoj ir jo susikirtimas su radikalų "Vienybės Lietuwninkų" redaktorium Andziulaičiu. Bažnyčios statybos pabaigimas, jos pašventinimas ir parapijos mokyklos įrengimas. Jos likvidavimas. Prisiminimas apie Mahanoy City, Pa., lietuvių šv. Juozapo parapijos mokyklą.

VII. Savųjų kapinių įrengimas. Klebono kun. J. Zlatožinsko mirtis. Apie ex-kun. V. Demską, mėginusį suburti Pittstone "pirmąją neprigulmingą" lietuvių parapiją; autoriaus interview su juo Dr. Šliupo namuose. Naujas klebonas—kun. M. Šedvydis, Motinėlės draugijos įkurimas ir jo pagelba kuriant Am. Lietuvių Katalikų Federaciją. Kun. Kaupui klebonaujant sudega bažnyčia. Šito kunigo vargai ir su kamendoriaus komitetais. Naujam klebonui kun. J. Kasakaičiui pasiseka sugrąžinti parapijoje tvarką. Statistikos žinios apie šv. Kazimiero parapiją. Tebeveikiančių ir likviduotų draugijų sąrašas.

VIII. New Yorko lietuvių lenkų parapija ir Allgemeiner Verein. Lietuviai atsiskyrę nuo lenkų šiems neįvykinus Allgemeiner Verein'o nutarimo, bet apsirąšius šventynę vien savo vardu. Kun. J. Dutkevičius. Šv. Traicės parapijos draugystė, jos išdininkas (Džiankausko) raštas „Aušroje“ į Lietuvos kunigus. J. Šliupo vargai pas farmerius ir plytų dirbtuvėje. M. Tvarauskas atsiveda J. Šliupą į šv. Traicės parapijos draugystės mitingą. J. Šliupo kalba apie „Aušrą“.

IX. „Unijos“ įkurimas; jos redaktoriaus ir leidėjo vargai. Naujos šv. Traicės parapijos draugystės „sekretoriaus (J. Šliupo) užsimojimai. Incidentas su kun. Končium ir Šliupą prašalinimas nuo „Unijos“. Rašte „Lietuviai, ar gerais keliais žengiame“. Dr. J. Šliupo prisipažinimas prie „neprigulmingųjų tautiškų bažnyčių“ nepasisekusio kurimo 1885 ir 1886 m. Vaidai newyorkiečių lietuvių tarpe. M. Tvarausko priekaištai Šliupui ir šito atsakymas. Atpasakojimas susikirtimų lietuvių su lenkais Pensylvanijoje, New Yorke ir Brooklyne — veiklos lietuvininkų jau seniai parapijose atsiskyrusių nuo lenkų. J. Šliupas pamflete „Asz ir Lietuwa“ apie tą atsiskyrimą.

X. „Su Dievo padėjimu“ J. Šliupas pasitiki „iškelti tikrai lietuvišką laikraštį“. Kavaliauskas, Višniauskas, „Lietuwiszkojo Balso“ leidėjų pasižadėjimų pareiškimas; Jų draugijos įstatai. „Lietuwiszkojo Balso“ nepasiseki-

mas. Jo polemika su „Wienibe Lietuwninkų.“ Chamizmas mūsų raštuose. Lietuvos Mylėtojų leidiniai. Kun. A. Varnagiris New Yorke. „Wienibė Lietuwninkų“ apie New Yorko lietuvius ir kun. A. Varnagirio pastangas.

XI. Kun. A. Varnagiris paskelbia New Yorko lietuviams Susivienijimo įdėją. Suvažiavimai Shenandoah'ryje ir Plymouth'e (1886 m.) įkuria dvi tos rušies organizacijas. Šv. Juozapo draugija. Lietuvos krikšto 500 metų sukaktuvių minėjimas. „Vienybė Lietuwninkų“ ir „Lietuviai Amerikoje“ apie šv. Jurgio parapijos likvidavimą. Catholic Directory apie naują lietuvių parapiją Brooklyn'e — (Angelų Karalienės).

XII. Naujos parapijos pradžia, Waterbury'o klebonui kun. J. Žebriui globojant. Parapijos mitingai ir jų nutarimai. Kun. V. Kraučuno klebonavimas, jo rūpesčiai, vargai ir mirtis. Parsikvietimas kun. A. Miluko.

XIII. Nupirktos bažnyčios įrengimas ir lėšų parupinimas. Parapijiečiai, klebonas ir jų mitingai. Nenusisėkęs pasiryžimas surengti Dr. Šliupui prakalbas. „Vienybės Lietuwninkų“ propaganda. Bažnyčios pašventinimas ir kun. Miluko pasitraukimas, užleidus vietą iš Škotijos pakviestam kun. V. Varnagiriui.

XIV. Susišelpimo, kultūros ir profesijinių draugijų bei įstaigų taipgi politikos klubų kronika.

I.

I. Išeivijos pradžia. „Lietuviai Amerikoje“ knygoje klaidingų žinių priežastis. Kun. Strupinskas. Ateivių vargai pasak „Aušros“ korespondentų. 1903 m. „Varpe“ Dr. Šliupas apie savo vargus. „Pittstono Lietuvių Istorija“ apie lietuvius Pennsylvanijos miesteliuose.

„Metus 1868 mes notuojame kaipo metus pradžios lietuviškos emigracijos (sk. išėivijos) į Ameriką“, rašo Jr. Jonas — kun. J. Žilius savo „Lietuviai Amerikoj“ knygoje (p. 12). Paminėjęs paskui S. Daukantą 1688 m. išėivius, paskiaus Kosčiušką ir 1850 m. nenusisekusį lietuvių pasiryžimą pasiekti Ameriką, autorius rašo apie „vieną iš pirmutinių lietuvių apsigyvenusių Amerikoje kun. Andrių Strupinską marijavitą (sk. marijoną) iš Marijampolės vienuolyno. Pasak Jr. Joną, šis kunigas apsigyvenęs „mieste Chester, ties New York'u, klioštoriuje metuose 1866.“

Man teko nemažai padėti kun. J. Žiliui (tuomet dar Žilinskas) renkant „Lietuviai Amerikoj“ knygoms žinias, ir žinot, kaip nemaža klaidų įsikverbė, kol tas veikalas atspausdinta.

Spaudinant knygas autoriui, ėjusiam klebono pareigas savo parapijoje ir kitose misijonieriausiam (per atlaidus), nebuvo galimybės gerai prižiūrėti korekturą, kurią darė patys raičių statytojai. Taipgi per daug jo pasitikėta korespondentais, suteikusiais žinias. Knygoje „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organi-

zuotēs Sukaktuvēse” turējau progos pataisyti nevienā Jr. Jono paleistū klaidimančīū žīniū (apie Shamokino, New Yorko ir k. naujokynes). Čia irgi reikia pasakyti, juog jokio „Chester miestelio” nēr netoli New Yorko. Sulyg Catholic Directory, oficialū š. Amerikos katalikū leidini, kun. A. Strupinskas gyvenęs netoli New Yorko prie šv. Raimundo bažnyčios (dabar Bronx'e, New Yorko miesto dalyje).

Kun. Strupinskas rašęs laiškus pas gimines išgirdamas Ameriką... Po Lietuvą pasklydę žinios apie apie Amerikos gerovę, kurią išgarsinti padėję ir lietuviški žydai išėiviai. Daugumas apsisvylę, kelionėj ir pradžioj gyvenimo Amerikoje turėję daug vargo matyti. (ib. p. 14).

* ♦ *

Atkeliavę Amerikon lietuviai išlipdavę New Yorke ir čia jų vargai prasidėdavę. „Neturėję jokių prietelių, suvis nesuprato kalbos, nežinojo kur eiti, kaip prašyti darbo... Daugumas, kad nemirtų badu, eidavę po miestą elgėtauti. Ant nakvynės visi sueidavę į kokią pašiurę. Keliatas gavę darbus pas farmerius. Kiti per agentus gavę darbus prie tiesiamų Philadelphia, Reading ir Delaware Lackawanna and Western geležinkelių. Prie šitų geležinkelių tiesimo dirbdami pirmieji lietuviai išėiviai susispietė mažais būreliais Pensylvanijos valstybės miesteliuose: Shamokin, Mahanoy Plane — Pliauberyj, Shennandoah, Danville*) Plymouth, Pittston ir tt. kietųjų anglių kasyklų apygardoje.

*) 1871-2 metuose Danville buvo skaitlingiausia lietuvių naujokynė Amerikoje, buvę čia apie 200 lietuvių vyrų („Liet. Am.” p. 24).

New Yarko didmiestyje likusieji lietuviai pirmiausiai gavo darbus suvėjų dirbtuvėse ir čia jiems sekėsi. Su laiku ir artimo Brooklyno cukraus dirbtuvėse daugelis musiškių gavo darbus.

Sunkios, labai sunkios buvo lietuvių gyvenimo sąlygos pirmas dvi dešimtis metų nuo pradžios emigracijos į Ameriką. Tos šalies kalboje neišsilavinę, amatų jokių nemokėdami, Lietuvos buvusieji žemdirbiai tegalėjo uždariauti kaipo žemiausios rušies darbininkai, dirbdami sunkiausius kitataučių vengiamus darbus. Vaizbos sritis irgi ilgai musiškiams buvo nepasiekiamą, jei neminėsime šian ir ten atsiradusio karčiarninko arba taip vadinamo siuvėjų šapos kontraktoriaus (New Yorke, Baltimorėje ir Philadelphijoje).

* ♦ *

Apie pirmųjų lietuvių ateivių vargus Amerikos didmiesčiuose vaizdžiai rašyta 1885 m. „Aušroje“ N. 1 — Gromatose iš Amerikos .

„Kada aš ir burys lietuvių atvažiuoju į miestą Naują Jorką ir apsistojuoju Castle Garden'e, tuojuo atvyko gūvus vyrai kviesti mus pas save į gąspadą. Gerai būtų pakeleivingam žmogui mieste turėti gąspadą, juk yra neparanku atgulti ant aslos, itin priešmeižtos Castle Gardene, bet kad tai ateivis galėtų mieste pigiai apsigyventi! Tie, kurie jį kviečia į namus, reikalauja už nakvynę ant dienos po du doleriu, o ką suvalgytum pas juos, tai jie skiriamai parokuos... Praščiausias valgymas del vienos savaitės apsirokuoja į 4 dolerius... brangumas įvairių

daiktų dėl europėno yra neišpasakomas. Už tai daugumas, iki prasižiuri mieste, pasilieka su daiktais minėtame Castle Garden'e... Prasideda ieškojimas vietų ir darbo. Ne vienas prašvilpina beieškodamas savo paskutinį skatiką, ir jausdamas alkį, kęsdamas plikį eina melsti mylestybos pas perkupčius, kurie tyko galutinai tą vargšą apgrandinti, ir jei suteikė kokią urkštynę gerai, o jeigu ne, tai keliauk vėl sveikas į miestą ir stipk badu arba eik vogti... Atkeliavusieji į Ameriką lietuviai, kurie nemoka anglišką kalbą, nei turi pinigų, gana vaiposi ir gailinasi... Tiems, kurie keliatą metų pirmiaus čia atkeliavo ir jau prasigyveno, eina ne blogai, o ir tai ne visiems. Gailu yra skaityti raštus, kurie išgria Ameriką prastam žmogui ir vyriausybė turėtų pasirupinti apdrausti anuos raštus, kadangi jie ne vieną yra supaikinę ir nuvarę į pikčiausią bėdą”...

Tas pats rašytojas 1903 m. „Varpo” N. 3-me rašė:

„Atvykęs į Ameriką... pliumtelėjau lyg į vandenį. Mokslus pabaigti nebuvo pinigų ir anglišką kalbą nemokėjau. Aršiausia, kad nemokėjau jokio amato. Apsidairęs po New Yorką, jokio lietuvio ten gyvenančio nesuradęs, — nuėjau į darbo biurą ir pasisamdžiau pas farmerį už berną Oxfordo pavieta, New Yorko valstybėje. Butų viskas gerai įvykę, jeigu ne mano švelnios, nors didelės rankos, nepratusios čiupinėti kietus daigtus. Atsirado baisesios puslės: ant vienos plaštakos ir pirštų — 24, o ant kitos 25; negalėjau nei pirštų sulenkti, o ir skausmas

nepakeliamas buvo. O čia norėjau korespondencijas rašyti į „Aušrą“, taip-gi laiškus pas...”

Apie savo „Gromatas iš Amerikos” 1885 m. „Aušroje” šl-pas tęsia:

...„keletas jų „Aušroje” patilpo, nors jau paskutiniąją talpinti redakcija nebeišdrįso, nes ta tos korespondencijos sukėlė baisų klegėsį tarp Lietuvos ilgaskvernių” (sk. kunigų Red.).

Netrivojau ilgiaus. Pametęs darbą, pėkščias nuėjau keliatą mylių, nešinas savo manta ant kupros lyg Lietuvos kromininkas žydėlis ir atsiduriau aplinkėse Newburgho, kur po keliatos dienų poilsio stojau dirbti į plytynyčią. Tas darbas dar labiau mano rankas sužeidė. Todėl metęs darbą vykau į New Yorką, kur ketinau mokintis bent kokio amato. Ir iš tiesų pristojau prie barzdaskutystos, kurioje prasilavinęs, su kitu pus-lietuviu iš pusės įsitaisęs buvau jau savo „balbiernę”, kaip štai susiduriau su lietuviais, o vėliaus su M. Tvaraucku, su kuriuomi iš draugės ėmėmės leisti „Uiiją”, kurią beleisdamas pramokau zeceriant... Nors buvau žadėjęs, išvažiuodamas iš Prusų, „Aušrą” toliaus redaguoti iš tolumos, tačiau atvykęs į Ameriką veikia pamačiau, kad mano aplinkybės nepavelyja man tatai daryti. Traukė „Aušrą” toliaus jau kitos rankos... Norėjau bent Amerikoje „Aušrą” praplėsti. Rods radęsi buvo keliolika prenumeratorių, bet ir tų daugelis neatlygino už ką jie buvo skaitę, ir todėl iki „Aušra” buvo gyva, mažą jai pinigiską pagelbą aš tegalėjau suteikti”...

Sunki pirmųjų lietuvių padėtis Pennsylvanijos angliakasyklų miesteliuose, kur daugiau-

siai jie surado darbus, aprašyta knygoje „Pitts-
tono Lietuvių Istorija”.

Autoriai nusiskundžia: „...,dar ir šiandien se-
neliai su ašaromis prisimena anas pirmų metų iš-
eivijos dienas, kuomet airiai skaldydavo akmeni-
mis jų galvas, arba su didžiausia panieka stum-
dydavo viens nuo kito, iki pagalios vargšas lie-
tuvis nuvirsdavo kur gatvėn, o airiukai iš to tu-
rėdavo didelio juoko. Policija dažniausiai tokiuo-
se įvykiuose užmerkdamo akis, nes ir patys po-
licistai garsiai kvatodavo, kad iš „polianderių”
krečia negailestingus šposus...”

Be anglies kasyklų kitokių darbų nebuvo.
Kasyklose ir praščiausių darbą buvo nelengva
gauti...

Vietiniai gyventojai, ypatingai airiai į atei-
vius žiūrėjo kaip į kokius laukinius žmones...
Airių netik vaikai, bet ir suaugę žmonės, gat-
vėse į praeivius akmenimis mėtydavo; neapkęs-
davo, didžiausioj paniekoj laikydavo. Kasykloj
airis mainieris, paėmęs lietuvių pagelbininką, vi-
sapusiškai jį išnaudodavo. Nėgana, kad vadina-
mas leiberis visus jo darbus turėjo atlikti, bet
dar ir jam priklausantią užmokestį sumažinda-
vo...

Lietuviams pasirodžius vertelgystėje, airiai
darydavo visokias pinkles... S. Ramanauskas į-
sisteigė alinę, manydamas iš to turėsiąs pragy-
venimą. Tuojaus pasirodė airių pavydas. Kad
pakenkti Ramanauskui jo bizny, gauja airių
mušėikų į jo alinę atėidavo ir alų uždyką išger-
davo.. Nuo jų ir iš miesto apsaugos nebuvo ga-
lima tikėtis. Neapsikęsdamas Ramanauskas pra-
dėjo organizuoti lietuvius. Kada jau surinko

apie 12 jaunų smarkių vaikinių, juos šiek tiek apginklavęs, laukė airių mušeikų. Tiems irgi gana dideliame skaitliuje pasirodžiusius, prasi-dėjo „karas“. Airiai gerai gavo į kailį, nuo to laiko jie buvo jau ramesni...

Vokiečiai katalikai lietuviams buvo palan-kūs, todėl pas juos pirmieji lietuviai apsigy-vendavo. Už kambarius, skalbimą ir duonos ke-pimą šeimininkei mokėdavo po penkis dolerius mėnesiui. Valgius reikėjo patiems pasigaminti. Prie to dar reikėjo turėti savo lovas, paklodus, reikalingus rakandus kambariuose ir viską, kas tik buvo reikalinga namuose. Šeimininkė į jų kambarių tvarką nesikišdavo.

Atvykus į Pittstoną Magdei Norbutaitei, lietuviai vaikinai susitarė sudaryti lietuvių pa-vienių šeimą su Norbutaite gaspadine. Tuo tiks-lu pasiėmė namą prie Lambert gatvės, kur pri-silaikė vienuolika lietuvių. Ta pavienių šeima neilgai išsilaikė, nes Norbutaitė ištekėjo už Prano Kemežo ir išvyko į Nebraskos valstybę..."

II.

II. Organizuotės pradžia. Kunigų Končiaus ir Juškevičiaus vargai su lenkais bendroje Shamokino parapijoje. Šenadorio lietuvių šv. Kazimiero parapija. „Gazietą Lietuviška“ ir „Aušra“ apie šenadoriečių vaidus ir bylas su lenkais ir lenkininkais prasidėjusius 1877 metais Brolis Augustinas susipratusių lietuvių vadas ir tautinės sąmonės palaikytojas. New Yorko (1881-4) ir Brooklyno (1882) bendrose parapijose įvykiai sustiprina lietuvių tautinį susipratimą.

Pirmuose ateivijos metuose lietuviai, išsklaidyti po plačios Amerikos miestus ir miestelius, gyvenimo aplinkybių verčiami sugyveno su lenkais ateiviais. Su jais kurė draugijas ir parapijas. Pirmosios bendros lietuvių lenkų draugijos tai šv. Kazimiero Šenadoryje 1872 metais ir šv. Vaitiekaus Shamokine 1871 metais sukurtos. Shamokino ir Shenandoah'rio miesteliuose ir jų apygardose iškart buvęs didžiausias lietuvių skaitlius. Danville, į šiaurę nuo Shenandoah'rio ir netoli Shamokin, 1871-2 metais buvo didžiausia lietuvių naujokynė. Čia geležies dirbtuvėse dirbė apie 200 lietuvių. Bet dirbtuvę perkėlus kitur, lietuviai iškriko po Schuylkillo ir Luzernės apskričių miestelius dirbti angliakasyklose. „Lietuvių Amerikoje“ autorius teisingai patėmija, kad „iki 1879 metų šamukai užėmė bene tik vieną pirmutinių vietų tarp lietuviškųjų Amerikos kolonijų (p. 23).

Kas teisybė tai teisybė, bet visai klaidinga to paties autoriaus (p. 23) paleista žinia, buk M. Tvarauskas „uždėjo Shamokine pirmą lietuvišką laikraštį Amerikoje — „Lietuvišką Gazietą“. Tą laikraštį Tvarauskas išleido New Yorke į 5 metus po sudegimui jo spaustuvės Shamokin'e. Pats autorius šitą klaidą atitaisė 1900 m. „Suskaitoje visų lietuviškų knygų, atspausių Amerikoje“, paduodamas tikrą išleistuvės vietą ir metus (p. 27).

Pirmoji bendra lenkų lietuvių sukurta (1871 m.) šv. Vaitiekaus, Shamokine, Pa. draugija pasiliko lenkų organizacija, antroji — šenadoriškė šv. Kazimiero draugija, susikurusi 1872 m., pasiliko grynai lietuviška, 1891 metuose lenkams atskilus ir palikus lietuviams charter'į ir išdą. („Liet. Am. p. 39).

Pirmą, grynai lietuvišką, šv. Kazimiero draugiją sukurė lietuviai New Yorke 1875 metų pradžioje. Apie jos pirmosius įkurėjus plačiau aprašyta „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvių“ knygoje (p. 461-485). Čia reikia tik pridėti, kad ir toji draugija, susijungusi su šv. Juozapo pirmutine Brooklyno lietuvių organizacija, jau pakriko sudilus abiejų draugijų išdui, bemokant mirties ir ligų pašelpas.

Pirmose bendrose lietuvių lenkų parapijose — šv. Vaitiekaus Shamokine ir šv. Kazimiero Shenandoah'ryje, iškilę ginčai greitai laiku virto tautiniais susirėmimais, turėjusiais didžiausios įtakos Amerikos lietuvių tautinei sąmonei sužadinti. Shamokine tas lietuvių lenkų vaidų gaisras liepsnojo 1874-1876 m., o šenadoryje 1877-

1880 m. iš Shamokino dėliai lenkų šiurkštumo ir fanatizmo, turėjo pasitraukti du lietuviu kunigu (Končius ir jo įpėdinis Juškevičius), praskaltusiu vien tuomi, kad juodu stengėsi patenkinti lėtąją ir nuolaidžią lietuvių parapijiečių daugumą, skelbdami Dievo žodį jų prigimtoje kalboje.

Reikia čia keliatą žodžių tarti apie tų pirmųjų už lietuviškumą nukentėjusių kunigų veiklą.

Didei išmokslintas ir energingas žemaitis, kun. Petras Končius, 1874 m. mėgino sukurti Shamokin'e, Pa. lenkų lietuvių parapiją. Lietuviams dvasinį patarnavimą jis teikė jų kalboje. Vietos lenkams jauno kunigo lietuviškumas buvo nepakenčiamas. Kun. Končius, matydamas, kad iškilusi atšaiži tautinė neapykanta gali užkenkti jaunai parapijai, pasitraukė iš Shamokino į Baltimore, Md., kur sukūrė šv. Stanislovo lenkų parapiją. Iš čia jis važinėdavo po visą rytinę Ameriką į lietuvių apgyventas vietas klausytų velykinės išpažinties.

Kun. Končius paėjo iš žemaitijos, Telšių apskrities, Kantaučių parapijos, Purvaičių kaimo. Buvęs kleriku Vilniaus dvasinėje seminarijoje, per lenkmetį turėjo bėgti iš Rusijos. Mokinosi Romoje jezuitų akademijoje ir, ją baigęs su teologijos daktaro laipsniu, savo geradarių jezuitų padedamas, dar mokinosi teisių Paryžiaus Sorbonos universitete, paskui atvykęs Amerikon, iššvėstas į kunigus Milwaukee vyskupijoje, 1871 metais. Sulyg oficialio Baitimorės vyskupijos kurijos pranešimo Lietuvių Konsu-

latui New Yorke kun. Končius klebonavęs šv. Stanislovo parapijoje nuo 1875 iki 1886 metų, kuomet jis pasimirė šv. Juozapo ligoninėje. Prof. M. Biržiškos primestoji (Musų Raštų Istorijoje) pirmiems Amerikos lietuviams kunigams mažuma „kultūros ir moralinės vertės“ (sulyginant su pirmo ar antro kurso ex-studentu J. Šliupu) jokių būdu negalima pritaikinti šitam kunigui, nors jis pirmas nenorėjo prašyti leidimo (facultates) klausyti New Yorko lietuvių išpažinčių (1885 m.) nuo vietos „šv. Traicės parapijos draugijos“ sekretoriaus J. Šliupo, bet tuo reikalu kreipėsi į arkivyskupijos kuriją*)

Vilniškis kunigas Juškevičius, po lenkmečiui ištremtas Samaron, per Sibirą pasiekė tolimą Braziliją. Deliai kalbų nemokėjimo negalėdamas tenais eiti kunigo pareigas, jezuitų patariamasis ir rekomenduotas atvyko Chicagon 1869 metais ir čia vyskupo įgaliotas sukūrė pirmą lenkų šv. Stanislovo parapiją. Ta parapija ilgus metus buvo didžiausia visoje Amerikoje.

Kada sunkiausiai parapijos kurimo darbai buvo atlikti, atsirado pavyduolių, ir šešių dešimtų metų senelis kunigas „litvinas“, neapsižadamas visokiomis intrigomis, užleido vietą vienuoliams lenkams.

Išsikėlęs iš Chicagos 1871 metais kun. J. Juškevičius darbavosi tarp lenkų Watertown, vėliau Winona apygardose, Minesota valstybėje. 1874 m. rudenį atvyko į Shamokin, Pa. ir čia tęsė kun. Končiaus pradėtą darbą prie kuri-

*) Slgk. „Spaudos L. ir Am. L. Org-ės Sukaktuvėse“ p. 477-480.

mo lenkų-lietuvių parapijos. Viskas buvo gerai, kol nepastatyta bažnyčios. Kaip veik sunkiausiai parapijos kurimo ir bažnyčios statymo darbai buvo atlikti, tuojaus prasidėjo lenkų rugojimai, kam klebonas sakąs lietuviškus pamokslus. Lietuvių vyrų Shamokin'e anuomet buvę daugiau negu lenkų, tik didžiūma jų buvo vedę lenkes pačias. Lietuviai parapijiečiai parėmė kleboną, pagerbiantį jų tautinį skirtumą, bet lenkai ėmė net klebonijos langus daužyti. Ir vėl senam kunigui reikėjo pasišalinti. Jis 1876 m. išėjo į Scrantono vyskupiją, kur Nanticoke mieste sukūrė lenkų parapiją ir pradėjo statyti bažnyčią. Ir iš čia pasitraukęs mirė Chicagoje.

„Historya Polska w Ameryce” labai gražiai aprašo, vien pagyrimo žodžiais, kun. Juškevičiaus veiklą. Ir šitam kunigui suvis netinka prof. Biržiškos paleisti „Musų Raštų Istorijoje” pasmerkimo šuviai deliai mažos kultūros ir moralinės verties. Plačiau apie tuodu kunigu galima pasiskaityti knygoje „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės” ir „Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesjonalai” (t. I), taipgi Kruszkos „Historya Polska w Ameryce”.

* * *

Shenandoah'rio lietuviai, sekdami kaimynų šamokiniečių pavyzdį 1874 m. apipirkę žemę pastatė medinę šv. Kazimiero „lenkų” katalikų bažnyčią. Ta pirmoji vienu lietuvių aukomis pastatyta bažnyčia įregistruota valstybės ir vyskupijos įstaigose lenkų vardu. Vienas lenkas aukojęs 5 dolerius.

Norėdamas visiems įtikti klebonas kun. Strupinskas greitu laiku turėjo pasitraukti. 1877 metais, jo vieton vyskupijos valdžia nuskyrė tikrą lenką, kun. Lenanrkevičių. Dėliai nesa kymo lietuviškų pamokslų tuoj prasidėjo vaidai; šenadoriškiai pasidalijo į naujalenkius ir tikrus lietuvius. Šie atsimindami, kaip Shamokino lenkai išsibodėjo savo lietuvius klebonus, irgi padarė skandalą, tik jie nedaužė, kaip lenkai, klebonijos langų, bet nžbarikadavo bažnyčią nuo klebono ir jo šalininkų lenkų ir naujalenkių. Iš kilo peštynės, suareštuota suvirš 100 lietuvių; prasidėjo daugybės bylų pas vietos taikos teisėjus (justice of the peace). Kitos bylos pasiekė augštesnių teismų įstaigas. Commonwealth vs Bobbin pirmoji Pensylvannijos valstybės teismuose bula deliai bažnytinių tautinių vaidų.

1885 m. „Aušroje“ (p. 338) skaitome, kad „Gazietos Lietuviškos“ (N. 5-me) korespondentas, raginęs nuskriaustus šenadorio lietuvius paduoti skundą New Yorko kardinolui McCloskey ir, jei reikės, kreiptis į patį Romos popiežių, sujudinęs ir New Yorko lietuvius. Tos pačios „Gazietos Lietuwiszkos“ N. 8-me patilpęs New Yorko ir Brooklyno lietuvių raštas, paremiąs šenadoriečių teisingus reikalavimus:

Jei kardinolas juos (sk. lietuvius) paniekšias, tai šie padėsią nusiųsti savo žmogų į Rymą, ant pasiguodimo pačiam popiežiui. Baras ant šenadoriečių, kurie klauso lenkų kunigo, draugystės šv. Jono (sk. Jurgio — red.) nepriimančio į bažnyčią. „Kiba jųs, broliai mieli iš proto išėjote, smagenų neturite, duodate sau skurą nuo mėsų nutraukti, ak jau tas kunigas

su savo špėgais jums marškinius nuvilko, dabar dar nori ir skurą nulupti... Geras ir gražus tai davadas meilės lenkų kunigo į lietuvius, ar jūs tai nematote”...

Gi N. 16-me „Liet. Gaz-tos” brolis Augustinas Zaica rašo: „Neleisime, kad žmonės mūsų butų lenkų persekiojami; gana iki šiuolaik, kas buvo lietuviška, tai viskas paniekinta” (ž. 1885 m. „Aušra” p. 340).

* * *

Šeši šimtai nuolaidžių, daugiausiai bemokslių — analfabetų Shenandoah’rio lietuvių buvo apgauti savųjų išgamų, avanturistų, sergančių sulenkėjimo liga. Šitiems nenuoramoms pasisėkė savo lenkiškąjį smurtą pasekmingai įvykinti, pasidėkuojant kun. Strupinsko nuolaidumui, kuris, kad įtikti visiems dvasios vaikams, sutiko užrekorduoti naujai sukurtąją parapiją „lenkų” vardu. Tas nuolaidumas atkėlė vartus garsiems septintoje metų dešimtyje šenadoriečių vaidams, peštynėms ir byloms už tautiniai bažnytinius reikalus su lenkais, geriaus pasakius, su sulenkėjusiais ir lenkus nuduodančiais lietuviais. Tokie, kaip kitur, taip ir čia pasirodė atšaižiniai panpolonizmo apaštalais. Šitųjų vaidų, valstybės teismuose*) nagrinėtų, aidai rado atgarsį anglių kalbos laikraščiuose.

Visose Amerikos lietuvių naujokynėse tuos lietuvių su lenkais vaidus paskelbė 1879 metais New Yorke „Lietuwiszka Gazieta” ir jos vyriausi sądarbininkai. Ta žinia apie lenkų skriau-

*) „Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesijonalai ir Kronika” t. I p. 184-6.

das lietuviams padarytas Shamokine 1874-1875 metais, Shenandoah'ryje gi 1877 metais, taipgi apie šenadoriečių deliai savosios kalbos bažnyčioje bylas pasauliniuose ir dvasinės hierarchijos teismuose, labai sujudio lietuvius išeivijoje.

„Aušros“ korespondentas, rašęs apie tuos amerikiečių lietuvių vargus ir bylas septintoje dešimtyje, dar nebuvo pilnai apsipažinęs su pirmųjų mūsų ateivių gyvenimu. Jis rašė: „Nežinau, ar šenadoriškiečiai atsiskyrė nuo lenkų, ar vėl susitakė su jais; aišku tik tai, juog Amerikoje lyginai kaip ir Europoje lietuviai ima justti savo ypatingą padėjimą ir tautiškumą“ (ib. p. 339).

Plačiai apie visus tuos šenadoriečių vargus ir bylas aprašyta pirmame tome knygų „Lietuviai Pensylvannijoje“. Patariu jas kiekvienam norinčiam žinoti apie Amerikos lietuvių tautinį susipratimą, įsigyti ir pasiskaityti.

Čia gi reikia pastebėti, kad tie ginčai, tos bylos tarp lietuvių ir lenkų, bei lenkuojančių lietuvių, darė didžiausios įtakos Amerikos lietuviams tautinei išamonei išbusti ir sustiprėti dar septintoje metų dešimtyje.

Leisite čia pakartoti, ką rašiau andai „Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvių“ knygose:

„Scuykill'o pavieta, kuriame randasi šenadoris, teismas po ilgesnių atidėliojimų, Sausio 27 d., 1879 m. išnešė bylos sprendimą: „Commonwealth vs John Bobbin“. Marės Bansevičiėnės vyras skundė Joną Bobiną, buk ans, policijai padėdamas malšinti riaušes prie šv. Kazimiero bažnyčios, sunkiai sumušęs jo moterį, neš-

čia besančią. Teismo nuosprendis buvo: guilty with the recommendation to the mercy of the Court (kaltas, teismo gailaširdystei pavedamas).

Sulyg tų oficialių rekordų 1877 metais lietuviai už savąją kalbą turėjo aštrių susirėmimų net su policija. Daugelis mažesnių bylų, kilusių iš tų tautinių vaidų, buvę pernagrinėta 1877 metais Shenandoah'rio vietos taikos teisėjų, kurių rekordų neužsiliko.

Bet, joguei tos skaitlingos kliutys, kaip nuo svetimtaučių, taip ir nuo saviškių brolių, negalėjo įveikti lietuvių pasiryžimo organizuotis be lenkų, tas aiškiausiai parodo, kad septintos dešimties metų pabaigoje tarpe Amerikos lietuvių buta pilnai susipratusių ir norinčių gyventi savu gyvenimu. Reikėjo tik jiems daugiau sąžiningų ir sumanių darbuotojų, vadų.

Lenkų šiurkštumas ir nesąžiningumas šv. Stanislovo parapijoje New Yorke (1881-4) ir šv. Kazimiero Brooklyne (1882) dar labiau atgrąsino lietuvius dėtis su lenkais. Aštuntoje metų dešimtyje, teisybė, kur ne kur Pensylvanijoje (Plymouth, Freeland, Hazletone) lietuviai su siburė su lenkais į bendras parapijas. Bendravimą organizacijinėje veikloje piršo ir gyrė vietos gaudagrašiai vertelgos, karčiamų ir valgomųjų daiktų krautuvių savinikai. Lietuviška visuomenė, darbininkai, daugiausiai bemoksliai analfabetai, visada neigė tokią politiką ir mokėjo apsaugoti savo tautinį individuališkumą. Šv. Jurgio draugija šenadoryje ir kitos kelios draugijos kitose vietose, buvo nusistatę nerinkti į vyresnybę biznierių, kad tokiu budu apsaugo-

jus nuo nelemtų politikų. Ko nedarė lenkinimo agentai Freelande, Hazletone arba Plymouthe, bet lietuvių tautinio susipratimo negalėjo nuslopinti.

Kuriant Liet. Kat. Draugijų Susivienijimą Plymouthe, New Yorke minėjant 500 m. Lietuvos krikšto sukaktuves, mėginta vieno kito intereso asmens prisiminti apie abėjų tautų bendrą darbą, bet lietuvių visuomenė-liaudis mokėjo ant to visko tik ranka numoti. Polonizmo skleidėjus nevien draugijų ar parapijų mitinguose pašiepta, bet ir spaudoje karčių pipirų jiems nesigailėta. Štai jų darbuotės pašiepimo pa vyzdis „Vienybėje Liet.“:

....„Čion ar nebus darbas kokio naujalenkio, kokio iš kumečio vaiko.... (kurs) čia Amerikoje pasikoręs po kaklu taizą (sk. kaklaryšį) mislyja su Gavronskiu lygus esąs, o dar jei užsideda kokį saliuonėlį, tai jau visas ponas iš tokio kvailio. Praščiokai lietuviai tokį poną geriausiai pagodoja ir laiko už teisingą, o kada draugystė renka viršininką, tai visuomet išrenka tąjį poną, nes jis nesigaili prieš rinkimus kokio gorchiaus degtinės ir kelių bertainiukų alaus... Toks „prezidentas“ pradeda su lietuviais arti ir akėti, o jei draugystė užsimano steliuoti šį bei tą, tai jis užsteliuoja kaip jam patinka... o kaip pareina užsteliuotas daiktas, tai jis sako: „darydami apsimilijo, aš nurašiau kaip nutarėme, vistiek ar lietuviškai ar lenkiškai“. Kurie nieko nesupranta, ant to pristoja, o kurie priešinasi tam žydberniui, tai išgirsta: „visiems patinka, tik tau ne“, gali išeiti iš draugijos. (V. L. '92, p. 25.

III.

III. Atsiskyrimo nuo lenkų pradžia (1877). Brolis Augustinas. Związek'o Narodowy užnertos rezginės. „Lietuviškų, lenkiškų ir žydiškų socialistų mitingas“. Brolio Augustino veikla, Bačkausko propaganda ir Laisvoji Mintis. Brolis Augustinas „Wienibės Lietuvniukų“ remėjas (1886 m.) suerzina „Lietuviškąjį Balsą“. Brolio Augustino obalsis.

1877 metais, kuriuose šenadoriečiai lietuviai, pasaulinėse ir bažnytinėse įstaigose pradėjo ilgai nusitęsusias bylas savo lietuviškumui apginti, tai pradžia sunkaus Amerikos lietuvių darbo — atsiskyrimo nuo lenkų, atsikratymo jų brolystės, pilniausio pasireiškimo jų tautinės sąmonės, griežčiausio pasiryžimo apginti savo lietuviystę. „Lietuviai vienykimės, nepasiduokime! Musų turi būti viršus“ — buvo obalsiai tose skaitlingose bylose, paskiaus per „Liet. Gazietą“ paskleisti po visas lietuvių naujokynes.

Tose imtynėse vyriausiu ir uoliausiu lietuvių vadu buvo brolis Augustinas Zaica, buvęs Smalėnų, Punsko parapijos, vienuolyno pranciškonų broliukas. Nuskriaustųjų lietuvių upą jis mokėjo sunaudoti, kad sukurus šenadoryje šv. Jurgio susišelpimo draugiją tvirtais tautiniais pagrindais, kurių per keliolika metų negalėjo išgriauti nei panpolonizmo apaštalai, nei savieji išgamos ar žmonių išnaudotojai. Ta draugija, greitu leiku, įsigijusi kelis šimtus narių, galėjo

atlaikyti įvairiausių intrigų audras ir devintoje metų dešimtyje, padėjusi sukurti savąją parapiją, buvo pamatu vietos ir apygardos kulturinei ir tautinei veiklai.

1880 metais, broliui Augustinui besitriusiant Chicagoje ir jos apygardoje (Wisconsino valstijoje) rengiamo vienuolyno reikalais, šenadoriečių šv. Jurgio draugija laikinai iškrypo iš jai nuskirtos jos organizatoriaus vagos. Lenkas klebonas pramokęs lietuvių kalbos, pradėjo sakyti lietuviškus pamokslus, daugiausiai jo vargonininko D. T. Bačkausko (vėliaus „Saulės“ laikraščio leidėjo) lietuviškai išrašytus. Vietos polonizmo palaikytojai panaudojo tą kaipo argumentą, kad ieškojimas lietuvių kunigo esąs be-tikslis. Jurginės draugijos vadai, vis gynusieji savo teises, ant keršto lenkui klebonui pakrypo prie lenkų radikalų.

1880 metais po didžiausių vaidų tarp lenkų, jų kairieji veikėjai sumanė įkurti visos Amerikos lenkų centralę organizaciją — Związek Narodowy Polski, kuri nusikratytų kunigų įtakos. Kuriamasis tos draugijos suvažiavimas buvo šaukiamas Philadelphijoje. Prie lenkų keleto draugijų, kurių vardu paskelbta kvietimas į tą suvažiavimą, randame ir šenadoriškės šv. Jurgio draugijos vardą.

Kaip kitur, taip ir šenadoryje, lenkas kunigas peikė „netikėlių“ rengiamą organizaciją. Tas dar labiau paskatino Jurginės draugijos vyrus nenusileisti ir atkeršyti už pernykštį neįsileidimą jų draugijos vėliavos į bažnyčią.

Kaip patēmijau „Lietuviai Pennsylvanijoje” knygoje, daug darbo ir rūpesčio broliui Augustinui buvo, kol jis per gramatas įtikino šėnadoriškius susilaikyti nuo dalyvavimo lenkų organizacijos kuriamame suvažiavime.

Tik po didžiausių atkalbinėjimų brolio Augustino bičiuliai galėjo perkalbėti Jurginę draugiją, kad ji susilaikytų su savo atstovų siuntimu į Związek’o seimą.

* * *

Nelemtas tautiniu atžvilgiu likimas šimtų lietuvių, kur nebut įsinarpliojusių į „Związek’o” kilpas, parodo mums, kaip daug pasitarnavo lietuviams tasai vienuolis, sulaikydamas vieną didžiausių lietuvių draugijų nuo įstojimo į tąjį lenkų „susivienijimą”. Lenkų „Historia Polska w Ameryce” knygoje skaitome apie tą šėnario „jurginių” neišpildytą lenkams pažadėjimą.

Aštuntoje metų dešimtyje ir tarp šviesėnių lietuvių, skaitančių lenkų laikraščius, atsiradavo ne vienas, kuris nematė didelio lietuviams pavojaus iš bendravimo su lenkais organizaciniame gyvenime.

„Liet. Balso” redaktorius J. Šliupas ir to laikraščio leidėjai „Mylėtojai Lietuvos” 1886 m. Joninėse minėjo*) 500 metų įvedimo Lietuvon krikščionijos sukaktuves bendrai ir išvien su kaikuriais New Yorko lenkais (ž. „L. B.” ’86, p. 93-4).

*) Su lenkiškom ir lietuviškom kalbom’ minėta ir 200 metų lietuviškos išeivijos susaktuvės, 1888 m. Šėnadoryje, Šliupui su „Liet. Balsu” čia atsikraučius.

Į tas iškilmes „Lietuvos Mylėtojai“ mėgino patraukti visus New Yorko ir Brooklyno lietuvius. Kaip pažymėjau knygoje „Pirm. Am. Liet. Prof-lai“ (t. I, p. 194-6) katalik. nusistačiusioji lietuviai ir šv. Juozapo draugija su savo bičiuliais nedalyvavo tame „atsiminime pagavimo krikščionybės“, pajuokai jį vadindami „lietuviškų, lenkiškų ir žydiškų socialistų mitingu merdėjančiam „Liet. Balsui“ palaikyti. J. Šliupas, to laikraščio redaktorius, savo lenkiškoje kalboje atrado tik vieną „tarp lenkų partiją, su kuria lietuvninkai gali eiti drauge — proletariato partija“. Bet tas pats Šliupas vėliaus jau daktaras budamas, rašydamas D. Bačkausko biografiją, 1911 m. „Laisvoje Mintyje“ turėjo pripažinti kenksminga lenkų „Związeko“ lietuviams įtaka. Esą:

„Nors per Bačkausko „Vienybėje“ niekinimus pirmasai (Šliupo ir Pesecko) susivienijimas pakriksti turėjo... Ažuot į lietuviškąjį susivienijimą, jis kalbino lietuvius stoti į lenkų „Związek Narodowy Polski“; kliudė tvėrimąsi lietuviškų parapijų atskirai nuo lenkų... Iš Bačkausko dėkos ir šiandien (1911 m. Red.) daugelis lietuvių tebesilaiko įsikabinę į lenkų skvernus“. (p. 370).

Mūsų išeivijos istorijoje gražiausiai minėtini tie 1880 metų brolio Augustino ir jo šenadiškių lietuvių žygiai, kurių dėka, viena skaitlingiausių Amerikos lietuvių draugijų atšaukė savo ponelių viršaičių pažadėjimą ir Związek'o kuriamame suvažiavime nedalyvavo.

* * *

1886 metais besidarbuodamas naujai įkurto laikraščio „Wienibės Lietuwninkų“ remėju buriui padidinti, šis vienuolis paliko labai nemalonių „Liet. Balso“ radikalams. Bene tais jausmais užsikrėtė ir mūsų kaikurie rašytojai, vienu tylėjimu temoka pagebti brolių Augustiną ir jo bendradarbius, bet vardan teisybės čia pritiks mums pakartoti „Lietuvių Pennsylvanijoje“ sakinį: „Pirmame ateivijos dešimtmeityje vyriausio ir uoliausio lietuvių vado garbė neužginamai priklauso buvusiam Smalėnų vienuoliui broliui Augustinui. (Liet. Penn. p. 40-41)

Šenadoriškius šv. Kazimiero parapijos lietuvius, norinčius nusikratyti primestą jiems lenkiškumą, ilgas besibylinėjimais nuvargintus ir kone nustojusius vilties ant savo pastatyti, „Gazietos Liet-os“ Nr. 16-me jis suramina ir sudrutina jų pasiryžimą atsiskirti nuo lenkų, gyventi grynų lietuvišku tautišku gyvenimu.. „Neleiskime, kad mūsų žmonės būtų lenkų persekiojami; gana iki šiuolaik, kas buvo lietuviška, tai viskas paniekinta.”

AL 22/7